

За формите на ном. акуз. дуал кај женскиот род од *a*-основите во микенскиот грчки

Елена Цукеска
Институт за класични студии
Филозофски факултет, Скопје
eldz@freemail.com.mk

Завршокот **-ai* кој е карактеристичен за ном. акуз. дуал, *a* основи во другите индоевропски јазици, сп. скт. *áśv-e*, авест. *haen-e*, ст.сл. *ръкъ-ѣ*, литв. *rank-i* [1] не е присутен во помикенскиот грчки. Наместо овој завршок имаме *-ā* во атичкиот, сп. *θε-ά* и кај Хомер, но само во м.род, сп. *Ἀτρείδ-α* (A16). Тоа што завршокот *-ā* останал неизменет, укажува дека тој се појавил откако *ā* преминала во *η* во јон. атичкиот. Меѓутоа, *-ā* не е единствениот завршок кај *a*-основите. Кај заменките *-ω* е одлика не само на м. и ср. род, туку и на ж. род, сп. *τῷ στήλ-ā* (атич.). А поединечни примери зборуваат дека завршокот *-ω* е присутен и кај именките и придавките, сп. *μεγάλ-ω* (атич.), *καλυψαμέν-ω*, (Hes. E198), *δραχμά-ω* (бој.), *катаστάτ-ω* (елеј.). [2]

По дешифрирањето на микенското писмо се покажа дека овие форми за ном. акуз. дуал на *-ω* се стари и дека во микенскиот тие се редовно присутни кај *a*-основите, сп. *i-qi-jo* CUR 2 (KN Sd 4415.b), */(h)ikwiyō/* од */(h)ikwiyā/* „кола“; *to-pe-zo* 2 (PY Ta 715.3), */torpezō/* од */torpeza/*, *τράπεζα* „маса“. Ова *-o* е споредливо со завршокот **-ō*, *-ω* од тем. основи. [3] Во помикенскиот завршокот *-ω* вообичаено е присутен кај ж. род од заменките, а кај именките и придавките имаме само поединечни примери. Додека, во микенскиот, сите примери се во ж. род, од сферата на имињата, при тоа, поголемиот дел од нив се именки (12), сп. *ko-to-no* (PY Eb 338.B), */ktoinō/*, род. *κτοίνα* „парцела земја“, потоа, партиципи (5), сп. *a-ra-ro-mo-te-me-no* (KN Sd 4401.b), */arārmotmenō/* од *ἀρμόττω* „сложувам, спојувам“ и придавки (4), сп. *e-ne-wo-pe-zo* (PY Ta 715.3), */e(n)ewopezō/*, сложенка од *ἐννέα* и *πούς* „со девет ногарки“. За жал, недостасуваат примери на дуал од сферата на заменките.

Општо е прифатено мислењето дека завршокот *-ō* го заменил постариот завршок **-ai* кај *a*-основите, затоа што тој завршок по воведувањето на заменската наставка **-i* во ном. плур. кај именската флексија ја загубил својата функционалност. За појавата на завршокот *-ω* кај именките од *a*-основи, веројатно влијание извршиле заменките, кај кои во рамките на грчкиот нема посебен облик за ж.р. во ном. акуз. дуал, како и бројот два, сп. *ke-ke-me-no ko-to-no dwo* (PY Eb 338.B), */k(h)ekhemēnō ktoinō dwō/* со посредство на придавките на *-oς* (м. и ж. р.), *-ov* (ср. р.), сп. *to-pe-zo a-pi-qo-to* (PY Ta 715.3), */torpezō amphigwoltō/*.

Но, формите на *-o* не се единствените форми што се јавуваат во микенскиот во контекст на ном. акуз. дуал кај *a*-основите. Покрај нив се среќаваат и форми коишто завршуваат на *-a*. Дали можеби во овие форми е сочуван стариот индоевропски завршок **-ai* [4] или тоа се примери на употреба на плурал наместо дуал? [5] Дека во микенскиот, исто како и во помикенскиот, плуралот се јавува наместо дуал јасно се гледа од примерите во ср. род, сп. ἄλκιμα δοῦρε (Λ43); *o-pi-ko-ru-si-ja* 2 (KN Sk 8100.Bb), */opikorusiya* 2/ и *e-pi-ko-ru-si-jo* 2 (KN Sk 789.B), */epikorusiyō* 2/, сп. κόρυς, „шлем“ кај писарот бр. 206.

Во секој случај, без разлика дали формите на *-a* според својата функција се форми на плурал или на дуал, *-a* ќе значи *-ai*, имајќи предвид дека сите примери се во контекст на номинатив. Според тоа, прашањето е дали употребата на ваквите форми за микенските писари значи архаизирање (тенденција да се одбегне употребата на *-ω* и во ж. род) или иновација (тенденција да се елиминира дуалот и да се замени со плурал). Формите на *-a* ги има и во Пилос и во Кносос, сп. *di-pte-ra* 2 (PY Ub 1318.1), */diphtherai* 2/, сп. διφθέρα, „кожа“; *a-ke-ti-ri-ja* MUL 2 (KN Ai 739.1), */akestriyai* MUL 2/, сп. ἀκέστρια, „шивачка“. Интересно е тоа што зборот *ko-wa*, */korwā*/, сп. κόρη, „девојка“ не се појавува како *ko-wo* во дуал кај ниеден писар, сп. *ko-wa* 2 (KN Ai 754; PY Aa 775), */korwai* 2/. Ова е секако мотивирано од потребата да се избегне хомонимијата со дуалот од зборот *ko-wo*, */korwos*/, сп. κοῦρος, „момче“. Но, секако не можеме да сметаме на континуитет помеѓу *ko-wa*, */korwai*/ и подоцнежните форми на *-ā* во атичкиот и кај Хомер. Да беа стари овие форми би завршувале на *-η*. Претпоставката дека *ko-wa* е можеби ном. синг. и дека функционира како еден вид идеограма, независно од бројот кој следи [6] наоѓа своја потврда кај писарот бр. 103, кој два пати покрај *ko-wa*, и два пати покрај *ko-wo* го употребил компаративот од придавката *μικρός* „мал“ во сингулар, сп. *ko-wa te-wi-jo* 2 (KN Ak 5940.2), */korwā tewiyōs* 2/; *ko-wo te-u-jo* 2 (KN Ak 614.C), */korwos teuyōs* 2/. Но, оваа претпоставка не можеме да ја генерализираме, бидејќи овој писар, а и останатите ги употребуваат исто така и формите на *-e* од компаративот, кои можат да бидат само дуал или плурал, сп. *ko-wa te-u-jo-e* 2 (KN Ak 636.2), */korwai teuyo(h)e(s)* 2/.

Статистиката покажува дека вкупниот број на формите на *-a* е малку поголем од бројот на формите на *-o* и во Пилос и во Кносос (сп. 15 наспроти 11 во Пилос и 13 наспроти 10 во Кносос). Без разлика како ќе ги протолкуваме формите на *-a*, ова покажува дека употребата на завршокот *-ω* во микенскиот не е доминантна. Бројот на писарите кои го употребуваат зборот *ko-wa* и останатите форми на *-a* е скоро изедначен во Кносос и во Пилос (6 : 4) (погледни табела I). Но, во Кносос бројот на идентификуваните писари кои ги употребуваат формите на *-a* е поголем од бројот на писарите кои ги употребуваат формите на *-o* (6 наспроти 2), додека во Пилос соодносот е речиси изедначен (4 наспроти 3). Ова покажува дека завршокот *-ω* кај *a*-основите е пораспространет во Пилос, а дека формите на *-a* се поприсутни во Кносос. Значи, потребата за дистинкција на дуалот од плуралот како посебна категорија е појасно изразена во Пилос. Индикативно е и тоа, што само двајца писари, еден во Кносос (пис. бр. 128) и еден во Пилос (пис. бр. 1) ги употребуваат паралелно и формите на *-a* и формите на *-o*. При тоа, кај писарот бр. 128 од Кносос бројот на формите на *-o* е поголем (8 наспроти 2 форми на *-a*), додека кај пис. бр. 1 од Пилос е поголем бројот на формите на *-a* (5 наспроти 1 форма на *-o*). Кај останатите писари кои ги користат формите на *-a*, нема форми на *-o*.

Ако пак, го земеме предвид, соодносот на именките и придавките, кои завршуваат на *-a* и на *-o* во контекст на дуал (погледни табела II) и ако притоа и партиципите ги

третираме како придавки, тогаш статистиката покажува дека завршокот $-\omega$ се сретнува речиси во иста мера и кај именките и кај придавките (во Кносос - 6 именки и 4 придавки, а во Пилос - 6 именки и 5 придавки). Но, формите на $-a$ доминираат кај именките (11 именки : 2 придавки во Кносос и 13 именки : 2 придавки во Пилос). Состојбата во Кносос не се разликува од состојбата во Пилос, но се разликува состојбата кај именките од состојбата кај придавките. Бројот на формите на $-a$ е двапати поголем од бројот на формите на $-o$ кај именките (во Кносос 11 : 6, а во Пилос 13 : 6), а е два пати помал кај придавките (во Кносос 2 на $-a$ наспроти 4 на $-o$, во Пилос 2 на $-a$ наспроти 5 на $-o$). Доколку завршокот $-\bar{o}$ во именската флексија навлегол најпрвин кај придавките, тогаш е јасно зошто тој во микенскиот почесто се среќава кај нив.

И покрај тоа што примерите на ном. акуз. дуал кај ж. род од a -основите ги има во ограничен број, нивната анализа сепак укажува на неколку работи. Формите на $-\omega$ во микенскиот грчки се присутни само во 50% од ситуациите во кои би ги очекувале покрај бројот 2. Писарите имаат свесен однос кон изборот на формата за дуал. Тие или го применуваат или не го применуваат завршокот $-\omega$. А кај единствените двајца кои ги применуваат и формите на $-\omega$ и формите на $-ai$, сепак постои јасна наклонетост кон едните или кон другите форми. Завршокот $-\omega$ е распространет кај поголем број писари во Пилос, отколку во Кносос. Формите на $-\omega$ во споредба со формите на $-ai$, во поголема мера ги има кај придавките и партиципите, отколку кај именките, што може да биде релевантен показател дека тие најпрвин се појавиле кај придавките, а потоа кај именките.

**Преглед на формите кои завршуваат на *-a*
во контекст на ном. акуз. дуал
кај женскиот род од *a*-основите**

Пилос

пис. бр. 1: *ko-to-na ki-ti-me-na* (En 467.1), сп. *ko-to-no dwo* (Eo 278); *ko-wa 2* (Aa 759; 775;795)
пис. бр. 21: *ko-wa 2* (Ab 372; 379; 558); *pa-ke-te-ja ri-ne-ja MUL 2* (Ab 745; 746.B)
пис. бр. 32: *di-pte-ra 2* (Ub 1318.1); *e-ra-pe-ja e-pi-u-ru-te-we 2* (Ub 1318.5)
непознат писар, класа III: *pi-a₂-ra VAS 2* (Tn 996.2)

Кносос

пис. бр. 102: *ko-wa 2* (Ai 754); *da-wi-ja ne-ki-ri-de MUL 2* (Ak 780.1); *we-ra-ti-ja 2* (Ak 784.1)
пис. бр. 103: *ko-wa 2* (Ap 639.13.13); *we-ra-te-ja MUL 2* (Ap 618.2)
пис. бр. 108: *ko-wa me-u-jo-e 2* (Ak 636.3)
пис. бр. 124а: *ko-wa 2* (Ag 88; Ai 7023; 7029)
пис. бр. 128: *i-qi-jo mi-to-we-sa , a-ra-ro-mo-te-me-na CUR 2* (Sd 4415.b)
пис. бр. 207: *a-ke-ti-ri-ja MUL 2* (Ai 739.1)

писар	форми на <i>-o</i>	форми на <i>-a</i>		форми на <i>-o</i>	форми на <i>-a</i>
Пилос			Кносос		
бр. 1	1	5	бр. 102		3
бр. 2	6		бр. 103		3
бр. 21		7	бр. 108		1
бр. 32		2	бр. 124а		3
бр. 41	3		бр. 128	8	2
кл. II	1		бр. 206	1	
кл. III		1	бр. 207		1
			непознат	1	
вкупно	11	15	вкупно	10	13

ТАБЕЛА I - Бројот на формите на ном. акуз. дуал на *-o* и формите кои завршуваат на *-a* наместо на *-o* во ном. акуз. дуал кај именките од *a*-основи според писари и локалитети

форма на -o	број на примери	форма на -a	број на примери
именки			
Кносос			
<i>i-qi-jo</i> (< *(h)ikwiyā-)	2	<i>a-ke-ti-ri-ja</i> (< *akestriya-)	1
<i>pa-ra-wa-jo</i> (< *parāwāyā-)	1	<i>da-wi-ja</i> (< da-wo)	1
<i>pte-no</i> (< *pternā-)	3	<i>ko-wa</i> (< *korwā-)	7
		<i>we-ra-te-ja/ we-ra-ti-ja</i>	2
вкупно	6	вкупно	11
Пилос			
<i>ko-to-no</i> (< *ktoinā-)	2	<i>di-pte-ra</i> (< *diphtherā-)	1
<i>pa-ko-to</i> (< *phaktā-)	1	<i>ko-to-na</i> (< *ktoinā-)	1
<i>pa-ra-wa-jo</i> (< *parāwāyā-)	1	<i>ko-wa</i> (< *korwā-)	6
<i>pu-ra-u-to-ro</i> (< *puraustrā-)	1	<i>pa-ke-te-ja</i> (< *phakteyā-)	2
<i>to-pe-zo</i> (< *torpeza-)	1	<i>pi-a2-ra</i> (< *phihalā-)	1
		<i>ri-ne-ja</i> (< *lineyā-)	2
вкупно	6	вкупно	13
придавки			
Кносос			
<i>pa-ra-(ku)-we-jo</i> (< *sphrāguweyā-)	1	<i>mi-to-we-sa</i> (< *miltowe(n)sa-)	1
<i>po-ni-ki-jo</i> (< *phoinikiya-)	1		
вкупно	2	вкупно	1
Пилос			
<i>e-ne-wo-pe-zo</i> (< *en(n)ewopeza-)	1	<i>e-ra-pe-ja</i> (< *elapheyā-)	1
<i>to-qi-de-jo</i> (< *torkwideyā-)	1		
вкупно	2	вкупно	1
глаголски придавки			
Кносос			
<i>a-ja-me-no</i> (< *ayaimenā-)	1	<i>a-ra-ro-mo-te-me-na</i> (< *arārmotmenā-)	1
<i>a-ra-ro-mo-te-me-no</i> (< *arārmotmenā-)	1		
вкупно	2	вкупно	1
Пилос			
<i>a-ja-me-no</i> (< *ayaimenā-)	1	<i>ki-ti-me-na</i> (< *ktimenā-)	1
<i>ke-ke-me-no</i> (< *k(h)ekhemēnā-)	2		
вкупно	3	вкупно	1

ТАБЕЛА II - Формите на ном. акуз. дуал на -o и формите кои завршуваат на -a наместо на -o во ном. акуз. дуал кај именките од a-основи според морфолошки категории

Белешки:

[1] E. Schwyzer, *Griechische Grammatik I*, München, 1953, стр. 557; P. Chantraine, *Morphologie historique du Grec*, Paris, 1967, стр. 52; K. Brugmann - B. Delbrück, *Grundriß der vergleichenden Grammatik der indogermanischen Sprachen II₂*, Straßburg, 1892, стр. 643-644; A. Vaillant, *Grammaire comparée des langues Slaves II₁*, Lyon, Paris, 1958, стр. 84-85.

[2] A. Thumb-A. Scherer, *Handbuch der Griechischen Dialekte II*, Heidelberg, 1959, стр. 293; C. D. Buck, *The Greek Dialects*, Chicago, 1955, стр. 87.

[3] M. Lejeune, "Observations sur le nombre duel", *RPh* 32 (1958), стр. 206-7; C. J. Ruijgh, "La morphologie du Grec", *SMEA* 20 (1979), стр. 74-5; L. R. Palmer, *The Interpretation of Mycenaean Greek Texts*, Oxford, 1963, стр. 46; A. Thumb-A. Scherer, idem, стр. 339; I. Hajnal, *Studien zum mykenischen Kasussystem*, Berlin, New York, 1995, стр. 55; A. L. Sihler, *New Comparative Grammar of Greek and Latin*, Oxford, 1995, стр. 273. Завршокот -o и кај именките од a-основи може да се прочита /-oi/ (види O. Szemerényi, "The Development of the -o/-ā- stems in the light of the Mycenaean evidence", *Proceedings of the Cambridge Colloquium on Mycenaean Studies*, Cambridge, 1966, стр. 219 и натаму). Но, тогаш тешко можат да се објаснат помикенските форми на -ω.

[4] V. Pisani, "Sul duale miceneo, omerico ed attico della prima declinazione", *PdP* 14 (1959), стр. 242-3; C. J. Ruijgh, idem, стр. 75 и *Études sur la grammaire et le vocabulaire du grec mycénien*, Amsterdam, 1967, стр. 84, бел. 53; J.-J. Moralejo, "On Dual Number of A-stems in the Mycenaean Tablets", *Minos* 18 (1983), стр. 210 и натаму.

[5] V. Georgiev, "L'Origine des désinences du nominatif-accusatif-vocatif duel d'après les données mycéniennes", *Colloquium Mycenaicum*, Neuchâtel, 1979, стр. 343; M. Lejeune, idem, стр. 209; I. Hajnal, idem, стр. 89.

[6] M. Lejeune, idem, стр. 208.